

19 Mayıs'ı Yeniden Yorumlamak

Resmî tarih yazımını eleştirmek ve belki de ona kafa tutmak çetin bir görevdir. Zira bu tarih yazımında yapılan hatalar artık kemikleşmiş ve yeni bir gerçeklik oluşturmuştur. Lakin tarihî meseleler herhangi bir "-izm"e göre şekillenmemelidir. Bir dönem siyasi amaçlarla, belki de haklı olarak ortaya atılan savlar, sular dinginleşince yeniden gözden geçirilmelidir. Bu sebeple yakın tarihte olan bitenleri mantık süzgecinden geçirmek, yapılan hataları tadil etmek ve onları daha sağlıklı bir zemine oturtmak tarih ilmi açısından gayet önemlidir. Buradan hareketle, Kurtuluş Savaşı'nın başlangıç tarihi olarak kabul edilen 19 Mayıs 1919 tarihine giden süreci yeniden tetkik edeceğiz. Bu da bize, 19 Mayıs'ın aslında ne olduğu konusunda daha somut bir çıkarım sağlayacaktır.

Dört yıl süren Birinci Cihan Harbi, o yıla kadar dünya tarihinin görmüş olduğu en mekanize ve en acımasız savaştır. Mondros Mütarekesi ile birlikte kısa bir süreliğine barış dönemine giren Türk milleti, Mondros'un maddelerini bilmeden, ondan çok fazla şey ummuştur. Bu nesil barışa o kadar susamıştır ki Mondros hükümlerini okuyan ve bunu tetkik edenler dahi bu anlaşmayı büyük bir zafer olarak addedebilmişlerdir. Lakin akli başında olan kimi sivil ve askerî liderler, ufukta yeni bir mücadelenin görüldüğünü kısa sürede idrak etmiştir. Bunların en önde gelenlerinden biri de Mustafa Kemal Paşa'dır.

Mustafa Kemal Paşa, Mondros Mütarekesi akabinde Yıldırım Orduları komutanlığına getirildiğinde Millî Mücadele için ilk hazırlıklarını yapmaya başlamıştır. Paşa, emrinde bulunan askerleri, Mondros hükümleri gereğince belirli bir sayıya indirmek ve onları terhis etmek zorundadır. Lakin bu durumun, bölgeyi işgale tamamen açık bir hale getireceğini düşünen Mustafa Kemal Paşa, derhal yeni bir mücadele fikri ortaya koymuş ve emrindeki birlikleri tam teçhizatlı şekilde jandarmalığa kaydırarak bölgede yaşanacak olası işgallere karşı yeni direniş yuvalarının temelini atmıştır. Mustafa Kemal Paşa bu direniş yuvalarının ikamesinden kısa süre sonra Ahmet İzzet Paşa'nın emrine itaat etmeyerek bölgedeki görevinden ayrılmış ve İstanbul'a gelmiştir. İstanbul'a vardığı tarih olan 13 Kasım 1918 ise İstanbul'un müttefik kuvvetler tarafından işgal edildiği gündür. Haydarpaşa Garı'nda inen Mustafa Kemal Paşa o meşhur "Geldikleri gibi giderler" sözünü tam olarak bu esnada söylemiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'daki çalışmalarını üç odağa ayırmamız mümkündür. Bunlar: siyasi faaliyetler, İtilaf güçlerini tetkik ve komitacı eylemler.

İşgal İstanbul'unda başarılı bir iş görmek pek de mümkün değildir. Zira bu dönemde, Cihan Harbi esnasında İtilaf kuvvetlerine karşı mücadele etmiş birçok şahıs tutuklanarak Bekirağa Bölüğü'ne gönderilmiş ve oradan da Malta'ya sürgün edilmişlerdir. Mustafa Kemal Paşa benzer akıbete uğramamak adına bir strateji ve jargon geliştirmiştir. Paşa'nın ilk argümanı, kendisinin İttihatçı liderlerle arasının pek iyi olmadığı şayiasını yaymak olmuştur. Bu, işgal İstanbul'unda çok önemli bir referanstır. Paşa'nın bir diğer güvenlik zırhı ise İtalyan Kont Sforza ile olan görüşmesidir. Sforza, İtilaf güçlerinin İtalya'ya sırt dönmesinden dolayı yeni koşullara göre hareket etmeyi tercih eden bir siyasi figürdür. Yunanistan'ın İtilaf blokuna eklenmesi ve İtalya'nın arzuladığı alanların onlara önerilmesi, İtalya-İtilaf ilişkisine zarar vermiştir. Buradan hareketle Sforza da İtilaf güçlerini sıkıştırabilmek için Türkler ile iyi geçinme yoluna gitmiştir. Bunu bilen Mustafa Kemal Paşa da Sforza ile görüşmüş ve

İngilizlerin kendisini tutuklaması durumunda yardımcı olup olamayacağını sormuştur. Sforza da bu konuda yardımcı olacağını Mustafa Kemal Paşa'ya bildirmiştir. Bu zırh Mustafa Kemal Paşa için oldukça önemlidir zira Müttefik kuvvetler arasındaki ayrılığı kullanarak kendisine bir hareket alanı sağlayabilmiştir.

Mustafa Kemal Paşa, kendisine güvenli bir alan sağladıktan sonra siyasi teşebbüslerine başlamıştır. Paşa'nın ilk hedefi Tefvik Paşa kabinesini düşürmek olmuştur. Bundaki amacı, Tefvik Paşa'nın yerine asker kökenli Ahmet İzzet Paşa'yı getirmek ve onun kabinesinde kendi uhdesine Harbiye Nezaretini alarak orduyu düzenleyip düşmana kafa tutar hale getirme inancıdır. Bu uğurda mecliste kulis çalışmaları yapan Mustafa Kemal Paşa, teşebbüslerinde başarısız olmuş ve Tefvik Paşa güvenoyu alarak kabineyi kurmayı başarmıştır. Yaşananlardan kısa süre sonra ise Sultan Vahdettin meclisi feshetmiştir.

Askerî yollardan sonra siyasi yolların da kapandığını gören Mustafa Kemal Paşa, bu sefer de komitacı eylemlere başlamıştır. Ali Fethi (Okyar), Rauf (Orbay) ve İsmail Canbolat ile birlikte Ayyıldız adına bir cemiyet kuran Mustafa Kemal Paşa, İttihatçı usulleri kullanarak Sultan Vahdettin'i sıkıştırma yoluna gitmeye zorlamak istemiştir. Ayyıldız Cemiyeti'nin amacı, Sadrazam Tefvik Paşa'yı kaçırarak Vahdettin'i paniğe sevk etmek ve bir ölçüde millî bir duruş meydana getirmektir. Fakat cemiyetin hayatı kısa sürmüştür. Cemiyete İttihatçıların meşhur İaşe Nazırı Kara Kemal'in katılması, İsmail Canbolat'ı tedirgin etmiş ve "Kara Kemal'in olduğu işlerde ben yokum" diyerek cemiyetten ayrılmak istediğini söylemiştir. Cemiyetteki bu ayrılık, gizli şekilde varlığını sürdüren bu oluşum için tehlikeli olduğundan Mustafa Kemal Paşa da Ayyıldız Cemiyeti'nin feshine karar vermiş ve bu girişim faaliyet aşamasına geçmeden noktalanmıştır.

Askeriye ve bürokraside yer bulamaması üzerine bir de yeraltı faaliyetleri akamete uğrayan Mustafa Kemal Paşa bu sefer de taktik değiştirmiş ve hem sarayla hem de Damat Ferit Paşa kabinesiyle arasını sıkı tutmaya başlamıştır. Bu an itibarıyla Paşa ve arkadaşlarının tek hedefi, salahiyetli olacak şekilde Mustafa Kemal Paşa'yı Anadolu'ya geçirmek olmuştur. Bu konuda Mustafa Kemal Paşa'nın en kritik teması Ali Fuat Cebesoy sayesinde gerçekleşmiştir. Ali Fuat Cebesoy'un kardeşi, dönemin Dahiliye Nazırı Mehmet Ali Bey'in kızıyla evlilik arifesindedir. Yani Cebesoy'un Dahiliye Nazırı ile dünürlük ilişkisi bulunmaktadır. Ülkenin iç mekanizmasını kontrol eden bu makam, Mustafa Kemal Paşa'nın tam da aradığı şeydir. Cebesoy'un aracılığıyla Mehmet Ali Bey ve Mustafa Kemal Paşa görüşmesi gerçekleştirilmiş ve Mustafa Kemal Paşa, sözleri ve kurnazlığı ile Mehmet Ali Bey'i etkilemeyi başarmış ve onda bir güven duygusu meydana getirmiştir. Görüşmeleri sonunda Mehmet Ali Bey, Mustafa Kemal Paşa'ya "Bizimle çalışır mısınız Paşa'm?" diye sormuş ve "Evet" cevabını almıştır. Mustafa Kemal Paşa rakibini elde etmiştir.

Bu görüşmeden kısa süre sonra ise Anadolu'da Rum ve Türk ahali arasında yükselen tansiyonu yatıştırma gereği duyulmuş ve Anadolu'ya yetkin bir komutanın tayini gündeme gelmiştir. Dahiliye Nazırı Mehmet Ali Bey'in aklında o isim vardır: Mustafa Kemal Paşa. Bu, adeta gökten gelen bir mucizedir. Mustafa Kemal Paşa Anadolu'ya gönderilmek için Dahiliye Nezaretince yetkilendirilmiştir.

Dahiliye Nezareti bu konuda Harbiye Nezareti ile ortak çalışma durumundadır. Ordu içinde Millî Mücadele taraftarı İttihatçı kökten gelen paşalar bulunmaktadır. Bu durum Mustafa Kemal Paşa'nın elini kuvvetlendirmiştir. Harbiye Nezaretinde, Anadolu'daki yetki alanlarının tayin edilmesi sırf kendi eliyle yapılmıştır. Bu durumda bir absürtlük olduğunu gören Çanakkale Kahramanı Cevat Paşa "Bir şeyler mi düşünüyorsun Mustafa Kemal?" deyince Mustafa Kemal Paşa cevap vermiştir. "Evet, paşam". Cevat Paşa "Allah muvaffak etsin!" diyerek desteğini vurgulamıştır.

Bu noktadan sonra Mustafa Kemal Paşa'nın ikna etmesi gereken sadece bir kişi kalmıştır, o da Sadrazam Damat Ferit. Damat Ferit, yetkilendirmedeki bu genişlikten huzursuz olmuş fakat Mustafa Kemal Paşa yetki alanlarını değişik usullerle anlatarak Damat Ferit'i teskin etmeyi başarabilmiştir. Anadolu'ya adeta "Anadolu Beylerbeyi" gibi yüksek yetkilerle geçmeyi başarabilmiştir.

Kısaca özetlediğimiz şekilde görünmektedir ki Mustafa Kemal Paşa, 19 Mayıs 1919 günü için adeta altı ay boyunca didinmiştir. Sultanahmet mitinglerini, Anadolu'daki kongreleri ve Karakol Cemiyeti'nin kurulmasını bir yana koyalım; Mustafa Kemal Paşa için dahi Millî Mücadele 19 Mayıs 1919'da başlamamıştır. Resmî tarih yazımı Nutuk'u baz alarak Atatürk'ün İstanbul'dan adeta kovulduğunu ileri sürer. Lakin bu, açık şekilde hem Atatürk'e hem de bu uğurda canla başla çalışan birçok simaya yapılan bir haksızlık olur. 19 Mayıs bizler için, Millî Mücadele açısından sembolik bir tarihtir, bayramlarla kutlanmalıdır. Ama bu kutlamalar yapılırken işin gidişatı bastıra bastıra anlatılmalıdır. Zira ortada görmezden gelinemeyecek siyasi bir deha bulunmaktadır.

Burak Candemir, "19 Mayıs'ı Yeniden Yorumlamak"

<https://www.fikirtepedi.com/tarih/19-mayisi-yeniden-yorumlamak/>

(Yayın Tarihi: 21 Mayıs 2024).